

ISABELA VASILIU-SCRABA

Eseist, filosof, istoric al filosofiei

Nae Ionescu – Eliade

Isabela Vasiliu-Scraba

NAE IONESCU SI ASISTENTUL SAU, MIRCEA ELIADE*

"Nae Ionescu era un profesor extraordinar, excepțional, pe linia Maiorescu-Iorga-Pârvan" Mircea Eliade

Mircea Eliade dedică lucrarea sa de doctorat (pregătită în India și susținută la Universitatea din București) memoriei maharajahului Maindra Chandra Nandy, care-i oferise bursa pentru a studia în India, precum și profesorilor Nae Ionescu și Surandranath Dasgupta, singurii pe care-i considera "**maeștrii săi**", notează el în **Memoriile** sale. Dasgupta, faimos profesor al Universității din Calcutta, era autorul unor cărți de referință despre Patanjali și un mare specialist în yoga clasică. "Să ai norocul să lucrezi cu Dasgupta la 22 de ani!" îi spusese indianistul italian, Giuseppe Tucci, lui Mircea Eliade. "Ce n-aș fi dat eu să mă aflu, la vîrsta dumitale, lîngă un asemenea om!…" **(1)**.

La terminarea Facultății de Litere și Filosofie, despre necesitatea călătoriei sale în India, Mircea Eliade îl convinsese ușor pe "maestrul" său, pentru că însuși profesorul Nae Ionescu considera că "nicăieri nu înțelegi mai bine o filosofie decît acolo unde s-a plămădit ea" (Ibid., p. 162).

Încă pe cînd mai era student, Mircea Eliade devenise redactor la "**Cuvîntul**", condus de Nae Ionescu. Cei trei ani petrecuți în India (1928-1931) au fost nu numai ani de intens studiu al spiritualității indiene, ci și ani în care Mircea Eliade a fost permanent prezent în cultura română, prin studiile sale dedicate filosofiei indiene. Din îndepărtatul Orient, tînărul doctorand trimitea articole despre India, iar Nae Ionescu îi expedia leafa sa de redactor, perimițîndu-i astfel lui Mircea Eliade să-și cumpere cărțile atît de necesare studiului. La plecarea în India, profesorul Nae Ionescu îi promisese protejatului său că-i va obține și o bursă din partea guvernului român. Lucru care s-a și întîmplat.

Teza de doctorat, intitulată **Yoga. Eseu despre originile misticii indiene**, (pregătită cu Surandranath Dasgupta), și-o susține în fața unei comisii ce-i număra pe Dimitrie Gusti, Constantin Rădulescu-Motru și P.P. Negulescu, cu toții "filosofi raționaliști". Privite retrospectiv, aceste repere biografice ale lui Mircea Eliade aproape că par anoste.

Că în realitate lucrurile nu au stat așa, că o teză despre **Yoga (2)** la Facultatea de Filosofie a Universității din București s-a prezentat ca o mare noutate care a trezit și reacții adverse se vede doar astăzi cu claritate, după ce, abia în perioada de după Revoluția din dec.1989 a putut să fie publicată opera filosofică a lui Nae Ionescu, interzisă timp de 45 de ani**(3).**

Preocupările de orientalistică ale lui Mircea Eliade stîrniseră reacția ostilă a "filosofilor raționaliști" încă de cînd ele prinseseră contur prin revistele românești, dar mai ales după întoarcerea sa din India, cînd se știa bine că Mircea Eliade, pentru titlul de doctor în filosofie, pregătea o teză despre "mistică", despre **originea misticii indiene**.

Direct nu fusese însă atacat tînărul doctorand. La acea vreme era prea "mic" pentru a deveni ținta vreunor atacuri din partea unor somități universitare. În schimb, fusese atacat "maestrul" său, renumitul profesor de metafizică Nae Ionescu, și el suspectat de "**misticism**", nu doar de vina de a-l proteja și încuraja în studiile sale pe Mircea Eliade, întîiul propagator în cultura română al spiritualității indiene.

Spuneam întîiul, pentru că ulterior, un mare specialist în domeniu urma să devină Sergiu Al-George (13 sept. 1922-10 nov.1981), căruia Mircea Eliade îi lăsase biblioteca sa de indianistică**(4)**, rămasă în țară după ce fostul asistent a lui Nae Ionescu luase, ca atîția alții, drumul exilului.

Filosoful Mircea Vulcănescu oferă amănunte interesante despre polemica din perioada interbelică ivită între universitarii aflați pe poziții raționaliste și Nae Ionescu. Iată ce aflăm de la Mircea Vulcănescu în legătură cu atacurile împotriva "misticului" Nae Ionescu: "se știe că o polemică de ordin cultural s-a iscat în ultimul timp în Universitate, de cînd profesorul Rădulescu-Motru a deschis cursul său de psihologie din acest an printr-un atac direct împotriva "curentelor mistice, orientaliste, asiatice și obscurantiste" manifestate, în ultima vreme, în cultura românească și adăpostite chiar în sînul Universității. Vizat, d-l Nae Ionescu a replicat în lecția sa de deschidere, precizîndu-și atitudinea față de atacul de mai sus și arătînd semnificația și sorții de neizbîndă ale opoziției bătrînilor față de succesul crescînd al orientărilor spiritualiste printre elementele gînditoare ale tinerei generații culturale românești"**(5)**.

Lecția inaugurală a cursului de metafizică în care Nae Ionescu răspunsese "filosofului raționalist" Constantin Rădulescu-Motru, după Dumitru Cristian Amzăr, tînărul îngrijitor al cursului litografiat, ar fi fost despre "**moda în filosofie**". După opinia noastră, în această lecție de deschidere, Nae Ionescu nu tratează în exclusivitate despre "moda în filosofie".

La fel de puțin semnificativă ca și "moda în filosofie" credem că este însăși aparența polemică a primei lecții, fiindcă dincolo de cele pe care unii le-au crezut întruchiparea superficialității, profesorul Nae Ionescu spunea lucruri grave și de cel mai mare interes, cum ar fi, în cazul de față, **felul în care poate fi înțeleasă istoria filosofiei, mai precis, raportarea la timp a metafizicii, în pofida caracterului absolut al fiecărei soluții metafizice**.

Iată, în acest sens, și precizările lui Nae Ionescu de la începutul celei de-a doua lecții din acel an universitar: "Vă veți fi închipuit, cei care ați asistat la prima noastră convorbire, că eu am făcut o prelegere cu intențiuni polemice. Trebuie să vă mărturisesc că nu. Forma poate să fi fost polemică, dar, în fond, eu vreau să spun ce am eu de spus (…) Așadar, polemică numai ca formă, eu am ținut să constat un fapt, anume că, principial, pot exista o seamă de filosofii, și că ele chiar există. De altfel acesta este faptul fundamental pe care se sprijină, în genere, posibilitatea unei istorii a filosofiei" **(6)**. Aparența polemică fusese conferită de aluziile făcute de Nae Ionescu la adresa atacului pornit din tabăra filosofilor raționaliști împotriva "**misticii**" și la teza de doctorat despre "**originea misticii indiene**" pe care urma să o susțină Mircea Eliade întors în dec.1931 din India, teză despre care un calambur din epocă spunea că a "**hindus**" în eroare comisia care i-a acordat doctoratul **(7)**.

Independent de aparența ei glumeață, ori polemică, prima prelegere a cursului de istoria metafizicii din 1930-1931 nu poate fi, în nici un caz, redusă la subiectul tangențial tratat al "modei în filosofie", și acela rău înțeles **(8)**.

Referindu-se la poziția filosofilor raționaliști care negau prezența intuiției intelective în metafizică, Nae Ionescu adusese bine venita precizare că metafizica nu apelează în exclusivitate la rațiune. Aceste lucruri, pentru cei care îi audiaseră sau îi citiseră cursurile sale de metafizică erau lămurite. Nu așa păreau ele și la "**preopinenții săi**", cum îi desemnează Nae Ionescu pe filosofii raționaliști, care nu osteneau să-l tot critice, ba că nu și-ar fi luat doctoratul, ba că nu a publicat cărți, ba că filosofie "sănătoasă" se face numai de pe poziții raționaliste, și nu de pe poziții "**mistice**".

. Nae Ionescu semnalează schimbarea "modelor" în filosofie pornind de la "realitatea istorică" a metafizicii și luînd ca exemplu impactul pe care spiritualitatea orientală l-a avut, încă de la începutul secolului XX în cultura europeană. Pe linia acestei "mode", care era un fapt istoric de necontestat, "**curentul orientalizant**" din cultura română nu se distanța prin nimic de cultura europeană.

Despre curentul "orientalizant" din România, "adăpostit" în Universitatea bucureșteană, -de ca și cum aceasta s-ar fi produs prin fraudă-, în lecția sa inaugurală, Nae Ionescu constatase așadar că un astfel de "curent", nu ar fi chiar atît de neobișnuit, fiindcă se înscrie în spiritul vremii.

Într-altfel puse lucrurile, Profesorul spusese (aluziv, desigur) că Mircea Eliade, cu teza sa despre "**originile misticii indiene**", pe care o pregătea pentru doctorat, nu făcea altceva decît să țină pasul cu vremea în care trăia, ceea ce, la urma urmelor, nu reprezenta o catastrofă, de maniera în care forurile superioare ale Universității să se simtă deranjate, și să adopte o atitudine ostilă.

După ce în 1933 Eliade își susține teza de doctorat, Nae Ionescu face demersurile necesare pentru ca el să poată deveni suplinitorul său la catedra de metafizică. "Nae Ionescu se zbătuse să mă numească suplinitor", notează Mircea Eliade în **Memoriile** sale **(9).**

Peste foarte mulți ani, cînd va deveni o autoritate de anvergură mondială în domeniul istoriei religiilor, Mircea Eliade nu-l va uita pe Nae Ionescu **(10)**, avînd grijă să scrie despre maestrul său în ENCICLOPEDIA BRITANICĂ.

Dar numai la un an de la moartea filosofului, Mircea Eliade va scrie următoarele: "În viața universitară, profesorul Nae Ionescu se situează de la început ca un "moștenitor" al lui Vasile Pârvan. Căci, de la 1926 încoace, el are în fața sa o massă de studenți care crescuseră sub magia lui Pârvan și care nu-și găseau acum nici un sprijin viu, nici un maestru spiritual" **(11)**.

Cu ocazia unor interviuri, care au luat ulterior forma unei cărți intitulate INCERCAREA LABIRINTULUI, Mircea Eliade și-a amintit cum Nae Ionescu**(12)**, nu numai că i-a cedat cursul de istoria metafizicii și un seminar de istoria logicii, dar i-a și recomandat ca înainte de istoria metafizicii să înceapă printr-un curs de istoria religiilor (op. cit, p.68).

După exemplul Profesorului, asistentul Mircea Eliade vorbea liber în fața studenților, avînd o mare afluență la cursurile sale. Și totuși, în ciuda neîndoielnicului său succes, după cum notează în jurnalul său, îi lipsea "geniul lui Nae Ionescu de a construi o lecție ca o simfonie, fără nimic de prisos, reluînd în ultimile cinci minute toate temele dezbătute în cursul orei și aducîndu-le laolaltă, lămurindu-le pe fiecare în lumina întregului" **(13).**

La numai douăzeci de ani, cîți avea Mircea Eliade pe cînd era redactor la "Cuvîntul", Nae Ionescu îi făcuse protejatului său un portret spiritual de mare finețe: "Pentru dumneata, îi spusese atunci Nae Ionescu, existența înseamnă, în primul rînd, o serie de aventuri spirituale; cred că te înșeli, dar asta n-are importanță. Important e numai ce vei face dumneata, ce vei crea dumneata, înainte și după ce vei înțelege că te înșeli". **(14).**

Exilatul de mai tîrziu, devenit între timp o proeminentă personalitate în domeniul istoriei religiilor, va formula următoarea concluzie la care a ajuns după o viață închinată culturii: "creația este răspunsul pe care îl putem da terorii istoriei" (v. Mircea Eliade, ÎNCERCAREA LABIRINTULUI, trad. Doina Cornea, Ed. Dacia, 1990, p. 85).

Existența transfigurată printr-o lungă serie de "aventuri spirituale" va fi teoretizată de Nae Ionescu la ultimul său curs de metafizică din 1936-1937, drept "**calea suferinței acceptate**". Ea ar fi una dintre cele două înfățișări ale metafizicii sale, pe care -în cartea noastră intitulată **Metafizica lui Nae Ionescu, în unica și în dubla ei înfățișare** (Ed. Star Tipp, 2000) ne-am luat libertatea să o numim "**metafizica lui Ulise**".

Dumnezeu a vrut ca Nae Ionescu să treacă în lumea celor drepți pe 15 martie 1940, cînd nici nu împlinise cinzeci de ani. El nu a avut ocazia să afle ce s-a întîmplat, peste ani, cu protejatul său. Dar ceva despre succesul pe care urma să-l aibe Mircea Eliade, ca istoric al religiilor și ca profesor universitar, Nae Ionescu ajunsese să intuiască încă din vremea cînd se ferea să-l sfătuiască să scrie mai puțină literatură, știind bine că discipolul său va face ceea ce îl va mîna propriul său destin.

La procesul intentat lui Mircea Eliade după apariția nuvelei "**Domnișoara Christina**" (1936), Mariana Șora, studentă pe atunci, a venit la profesorul Nae Ionescu, își amintește Eliade în **Memoriile** sale, ca o "walkirie deznădăjduită" pentru a-l ruga să-și salveze asistentul. Atunci Nae Ionescu i-ar fi spus lui Mircea Eliade: "Dacă ai reușit să trezești asemenea devotamente printre studenți, nu mai am nici o îndoială de viitorul tău…" (op. cit., p. 356).

Anul universitar 1936-1937, cînd s-a încercat scoaterea lui Mircea Eliade de la Universitate, s-a întîmplat să fie singurul an în care Nae Ionescu a mai ținut un curs de metafizică. Exact cît i-a mai trebuit pentru a-și expune viziunea sa proprie asupra lumii, după ce în 1928-1929 și în 1929-1930 prezentase instrumentul de cunoaștere al metafizicii, iar în 1930-1931 prezentase o inedită perspectivă asupra istoriei metafizicii. La ultimul său curs de metafizică, într-o splendidă arborescență, va prinde contur metafizica naeionesciană în unica și în dubla ei înfățișare: ca "**metafizică a ființei**" și sub forma a ceea ce noi am numit "**metafizica lui Achile**" și "**metafizica lui Ulise**".

"Mitul lui Ulise" îl va fascina și pe cel care și-a început o strălucită carieră universitară la București, ca asistent al lui Nae Ionescu. Ajuns profesor de istoria religiei la o universitate americană, fiind și la o vîrstă la care putea avea o bună perspectivă asupra tuturor aventurilor spirituale de care avusese parte, Mircea Eliade îl va considera pe Ulise "prototipul omului, nu numai modern, dar și al omului legat de viitor, pentru că este tipul călătorului hăituit. Călătoria sa este o călătorie spre centru, spre Ithaca, cu alte cuvinte, spre sine însuși".

Dar "ca și în Labirint, în orice peregrinare există riscul de a te pierde", mai remarca Eliade **(15)****.

NOTE ȘI COMENTARII MARGINALE

* afirmația îi aparține lui Mircea Eliade

1. v. Mircea Eliade, **Memorii I. Promisiunile echinocțiului**, Ed. Humanitas, București, 1991, p 189.
2. Subiectul tezei, pe care Comisia de doctorat de la Universitatea din București i-a îngăduit să o publice în franceză, **Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne** (1934), a constituit o adevărată pasiune pentru Mircea Eliade. Despre **Yoga** îi vor mai apărea următoarele cărți: **Techniques du Yoga** (Paris, 1948); **La Yoga. Immortalité et Liberté** (Paris, 1954) și **Patanjali et le Yoga** (Paris, 1962).

3. Cea mai importantă apariție editorială a operelor filosofice ale lui Nae Ionescu o constituie seria volumelor de opere complete inițiată de Editura Crater în 1999, într-o prezentare grafică impecabilă.
4. "Nu mă dumiresc încă, de unde ai atîtea **texte originale** la îndemînă, se găsesc într-adevăr la biblioteca Universității?" îi scria în 1971 Angelo Moretta doctorului Sergiu Al-George (v. Sergiu Al-George, **Corespondență.1952-1981**, în numărul special -îngrijit de Vlad Șovărel-, pe care i l-a dedicat lui Sergiu Al-George revista coordonată de dl. George Anca, directorul Bibliotecii Pedagogice din București, revistă intitulată "Bibliotheca Indica", nr. 3/1998, p. 122).

Dr. Sergiu Al-George a fost un orelist mai puțin obișnuit. Și nu numai prin temeinicile sale cunoștințe de filosofie indiană care au rodit în studii publicate prin reviste din țară și din străinătate și în cărți de o inestimabilă valoare, precum FILOSOFIA INDIANĂ ÎN TEXTE (1971), LIMBĂ ȘI GÎNDIRE ÎN CULTURA INDIANĂ (1974) sau ARHAIC ȘI UNIVERSAL (1981); ci și prin puterea spiritului pe care o căpătase. La citirea "**Jurnalului fericirii**" (Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991) aflăm cum doctorul Sergiu Al-George a reușit să-l vindece de surzenie incipientă pe Nicu Steihardt, -prin "pase" -ambii aflîndu-se în închisoare.

5.v. articolul publicat de Mircea Vulcănescu în ziarul "EPOCA" din 30 ian.1931, intitulat "GÎNDIREA FILOSOFICĂ A LUI NAE IONESCU".

6.v. Nae Ionescu, ISTORIA METAFIZICII. 1930-1931, curs litogr. p. 24.

7. Se pare că autorul calamburului ar fi fost Oscar Lemnaru.
8. Despre adevăratul conținut ideatic al lecției inaugurale am tratat în volumul nostru intitulat "**Metafizica lui Nae Ionescu, în unica și în dubla ei înfățișare**" (Ed. Star Tipp, 2000).
9. v. Mircea Eliade, **Memorii I. Promisiunile echinocțiului**, Ed. Humanitas, București, 1991, p.237.
10. În 1982, scriind despre Nae Ionescu într-o revistă din Canada, Horia Stamatu va nota următoarele: "Mircea Eliade în nici un caz nu și-a uitat Maestrul care l-a ajutat să se pregătească așa de bine pentru o mare carieră științifică. Îl amintește în "Jurnalele" sale, publicate în limba română și în limbi străine, l-a amintit pe larg în discuțiile lui cu Rocquet (**L'Epreuve du Labyrinth**, 1978)" (v. Horia Stamatu, "Roza Vânturilor", în rev. "Cuvîntul Românesc", Hamilton, Ontario, aug. 1982, cuprins în vol. NAE IONESCU ÎN CONȘTIINȚA CONTEMPORANILOR SĂI, crestomație de G. Stănescu, Criterion Publishing Co, Inc., București, 1998, p. 348).

Despre cunoștințele de istoria religiei ale lui Nae Ionescu, Horia Stamatu va scrie următoarele: "acest ortodox a vorbit cu simpatie și înțelegere nu numai despre catolicism, protestantism și iudaism, dar și despre budhism și islamism, și era unul din cei mai adînci cunoscători pe care i-am avut a kabalei și a misticei iudaice" (Ibid., p. 331).

11. v. Mircea Eliade, "**Funcția socratică a lui Nae Ionescu**", în rev. "Pan", An I, nr.3, 1-15 aprilie 1941.
12. Profesorul Nae Ionescu, după cum își amintește Arșavir Acterian, "a fost un vorbitor cu o putere de captare magnetică a atenției ascultătorilor, de altfel, ca și în scris, neprecupețindu-și ironia, sarcasmul, spiritul polemic, dar și capacitatea de sintetizare a problemelor și de adîncire a considerațiilor vizînd miezul lucrurilor discutate…" (v. Arșavir Acterian, CE NE-A CUCERIT ȘI AM ADMIRAT LA NAE IONESCU, în vol. NAE IONESCU ÎN CONȘTIINȚA CONTEMPORANILOR SĂI, crestomație de G. Stănescu, Criterion Publishing Co, Inc., București, 1998, p. 23).

13.v. Mircea Eliade, **Memorii I. Promisiunile echinocțiului**, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 305.

14.v. M. Eliade, op. cit., p. 146.

15. v. Mircea Eliade, INCERCAREA LABIRINTULUI, trad. Doina Cornea, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p.86.

——

* Conferință ținută pe 15 martie 2000 la Ambasada Indiei din București, cu ocazia unor manifestări culturale dedicate lui Mircea Eliade.